

ANDREUTKAST

LOKALPROGRAM FOR DE GRØNNE I BERGEN (2019-2023)

PÅ HØRING FRAM TIL 28. JANUAR 2019

VI SKAL FARGE BERGEN GRØNN!

Det betyr å gjøre Bergen til en by hvor bergensere kan leve det gode liv på en smartere og langt mer miljøvennlig måte. En måte som også bidrar til gode liv for dyrene, mennesker i andre land og de som skal arve jorden etter oss.

Den grønne byen er en mangfoldig by hvor vi jobber på alle politikkområder for å sette miljø, klima og trivsel først. Det er en by hvor du vet at barna dine har en trygg skolevei. En by hvor du kan puste fritt. En by hvor ingen faller utenfor og hvor det er lov å være annerledes. En by som tar sin andel av klimakuttene som må til for å begrense global oppvarming til 1,5 grader.

Vi i Miljøpartiet de Grønne tenker nytt og større om hvordan man kan skape et godt og bærekraftig lokalsamfunn, og derfor har vi sett til FN når vi har utformet programmet du nå leser.

FN har vedtatt 17 bærekraftsmål - en oppskrift på hvordan vi kan nå en bærekraftig verden. Verden er summen av alle små og store samfunn, og ut fra denne tanken har vi basert programmet vårt på FNs bærekraftsmål og laget 17 lokale mål, med hver sine tiltak for Bergen. På denne måten kan vi sammen gjøre vårt for å løse klimakrisen, fordi klimahandling haster!

Våre hovedsaker:

- Bergen skal være en nullutslippsby i 2030, uten helsefarlig luft. Byen skal styres etter et klimabudsjett med konkrete og forpliktende tiltak for å nå målet.
- Byutviklingen skal skje på innbyggernes premisser, ikke utbyggernes. Vi vil ha sterk kommunal styring, god innbyggermedvirkning og støtte opp om lokale initiativ.
- Syklende, gående og kollektivtransport skal prioriteres framfor privatbilisme.
- Bergen skal bli en plastfri by og bidra til mindre forurensing av havet, både som kommune og som et av verdens største miljøer på marin forskning.
- Barna er fremtiden, og vi vil prioritere tiltak som bidrar til en god og trygg oppvekst.
- Det skal bli mindre målstyring, byråkrati og rapportering i skolen og helsevesenet. De Grønne har tillit til at fagfolk er best i stand til å vurdere hva hver enkelt elev eller pasient har behov for.
- Bergen skal bli "cruisefri" og prioritere å bygge boliger der cruiseskipene nå legger beslag på noen av de fineste områdene i sjøkanten.

17 BERGENSMÅL FOR EN BEDRE OG BÆREKRAFTIG BY

Bergensmål 1: Bekjempe fattigdom og redusere forskjeller

Bergensmål 2: Sunn og bærekraftig mat

Bergensmål 3: God helse og livskvalitet for alle bergensere

Bergensmål 4: En fri og kreativ oppvekst og god utdanning

Bergensmål 5: Frihet og likhet i regnbuebyen Bergen

Bergensmål 6: Ta vare på dyr, luft, land og vann

Bergensmål 7: Bergen for de myke trafikantene

Bergensmål 8: Et bærekraftig, grønt næringsliv og arbeidsliv

Bergensmål 9: En fremtidsrettet infrastruktur

Bergensmål 10: Ta i bruk hele Bergen

Bergensmål 11: Trygge og gode lokalmiljø

Bergensmål 12: Bærekraftig forbruk og sirkulær økonomi

Bergensmål 13: Fossilfri by

Bergensmål 14: Naturen som kilde til livskvalitet

Bergensmål 16: En ny politisk kultur

Bergensmål 17: Bergen - best for miljøet

BERGENSMÅL 1: BEKJEMPE FATTIGDOM OG REDUSERE FORSKJELLER

Andelen fattige barn vokser og fattige barn blir ofte morgendagens fattige voksne. Problemer med skolefall, fremmedgjøring, sosial ulikhet og manglende integrering skyldes i stor grad dagens økonomiske strukturer. Dette kan vi ikke forholde oss passivt til og Bergen må øke trykket for å bekjempe lokal fattigdom.

Rimelige fritidsaktiviteter for barn og unge

Alle barn må gis mulighet til meningsfulle fritidsaktiviteter uavhengig av familieøkonomien. Ikke alle finner seg til rette i den organiserte idretten, vi vil derfor støtte lag og organisasjoner som sikrer et bredere tilbud.

Mange barn mister muligheten til å delta i aktiviteter fordi utstyret er for kostbart. Vi vil lage utlånstilbud for utstyr etter biblioteksmodellen. Vi vil også stimulere og legge til rette for ordninger for å bytte, selge og kjøpe brukt utstyr.

Borgerlønn i Bergen

Her er det dissens i programkomiteen, og vi overlater til årsmøtet å bestemme:

Alt 1:

De Grønne vil være pådrivere for et statlig prøveprosjekt med borgerlønn. Vi vil ta initiativ til å utrede en prøveordning i Bergen hvor enkelte trygdeytelser blir erstattet av borgerlønn.

Alt. 2:

Vi vil gi alle borgere i Bergen en liten borgerlønn, i første omgang på litt over en tusenlapp hvert år, finansiert ved å fjerne bunnfradraget i eiendomsskatten. Dette gir en omfordeling av penger fra rike som eier flere boliger til folk som leier bolig.

Vi vil også være pådrivere overfor staten til å starte et prøveprosjekt med borgerlønn.

Alt. 3:

Vi ønsker å styrke barnefamilienes økonomi blant annet gjennom en bergensk versjon av borgerlønn. Vi vil utrede mulighetene for å fjerne bunnfradraget i eiendomsskatten og betale dette ut til familier med barn under 18 år. På den måten blir det også en omfordeling fra de som eier mange leiligheter til de som har minst og leier bolig.

Vi vil også være pådrivere overfor staten til å starte et prøveprosjekt med borgerlønn.

Penger til sosiale tiltak

For å finansiere de mange gode tiltak i dette programmet, vil vi se på muligheten for å øke eiendomsskatten fra 0,26 inntil 0,3 prosent.

Årlig justering av sosialsats

Den aller svakeste økonomiske gruppen i Bergen er sosialhjelpsmottakerne. Vi vil sikre at disse ikke sakker akterut ved å ha en årlig indeksregulering av satsene.

Arbeid for de unge

Vi vil utvikle ordninger med sommerjobber for ungdom i samarbeid med lokalt næringsliv, borettslag og andre lokale institusjoner. Ungdom kan få mulighet til å utføre meningsfulle oppgaver, tjene penger og føle ansvar for eget lokalmiljø.

Studentbyen Bergen

Vi vil samarbeide med Sammen (Studentsamskipnaden på Vestlandet) for å få på plass 1000 nye studentboliger i Bergen.

Kreative boformer

Vi vil legge til rette for mer fleksible boformer som er tilpasset deling og fellesskap med flere, gjerne gjennom ikke-kommersielle boligbyggelag. Ikke minst ønsker vi soner i reguleringsplaner som gir rom og muligheter for innovative selvbyggerprosjekter.

Vi vil utrede muligheten for en tredje boligsektor med tilbud til dem som har problemer med å komme seg inn på boligmarkedet etter modell fra det som nå planlegges i Oslo.. Vi ønsker en finansieringsmodell for investering i egen bolig med egeninnsats og vi vil legge til rette for ikke-kommersielle boligstiftelser gjennom å feste bort tomter på gunstige vilkår.

BERGENSMÅL 2: SUNN OG BÆREKRAFTIG MAT

Animalsk matproduksjon er en betydelig årsak til klimaendringer, miljødeleggelse og i noen tilfeller dårlig velferd for husdyrene. I tillegg fører vårt økende forbruk av kjøtt til mange livsstilssykdommer. Å gå over til mer plantebasert mat er derfor positivt både for helsen og miljøet. Det er dessuten god samfunnsøkonomi fordi utgiftene til velferdsstaten blir mindre grunnet bedre helse og lavere sykefravær.

Kommunen som forbilde

Kommunen er en stor organisasjon som daglig gjør innkjøp av matvarer. Det skal bli enklere å spise mer bærekraftig og sunt. Derfor ønsker vi å øke andelen av norsk, økologisk og vegetarisk mat og drikke i kommunale institusjoner og kantiner og innføre minst en kjøttfri dag i uken.

Riktig ernæring er viktig for både helse og velvære, og vi vil sikre mer ernæringskompetanse inn i barnehager, sykehjem og andre institusjoner.

Mat skal spises, ikke kastes

Matsvinn er sløsing med ressurser. Vi vil øke støtten til Matsentralen som gjør en god jobb med å fordele overskuddsmat. Men det er fortsatt mye som går til spille, og vi vil samarbeide med næringsliv, institusjoner, ildsjeler, gründere, og sist, men ikke minst, alle bergensere for å motivere til felles innsats for å redusere matsvinn og finne gode tiltak og løsninger vi kan enes om. Matsvinnet i Bergen kommunes egne virksomheter skal halveres innen 2025.

En god by for verden og dyrene

Rettferdig handel er en viktig del av grønn politikk, og vi vil at Bergen kommune skal øke andelen fairtrade-innkjøp og få tilbake statusen som fairtrade-by.

Vi vil legge vekt på dyrevelferd i alle innkjøpsprosesser. Det betyr for eksempel at vi sier ja til økologiske egg, mens vi sier nei til produkter som stammer fra broiler- og pelsdyroppdrett, og vil prioritere varer som ikke er produsert eller testet med dyreforsøk når det er mulig.

Ta vare på matjorden

Vi vil arbeide for at bynære landbruksarealer som ligger brakk, blir tatt i bruk. Målet er å øke lokal produksjon av frukt, bær og grønnsaker. Utmarka og kulturlandskapet er også viktig for å sikre biologisk mangfold og sørge for produksjon av norsk mat på norske ressurser. Vi vil derfor sikre økt bruk av beite for husdyr

Dyrking i byen

Det er et mål å la flere oppleve gleden ved å produsere sin egen mat. Samtidig er kortreist mat positivt i et klimaperspektiv. Vi vil ha flere parselhager, skolehager og annen mulig matproduksjon i byen vår. Mange små kommunale områder som ligger brakk kan beplantes med spiselige vekster, bærbusker og frukttrær som lokalmiljøet kan få ansvaret for. Vi vil støtte ulike prosjekter som bidrar til økt småskala bylandbruk, som for eksempel Bybonden.

Mat og læring

Riktig ernæring er spesielt viktig for barn og unge og deres evne til læring. Sammen med hjemmet, har skolen en viktig funksjon i arbeidet med å gi kunnskap om ernæring og gode matvaner. Vi vil sørge for at plantebasert kosthold får større plass i matlagingsundervisningen og avvise læremateriell fra kjøttindustriens interesseorganisasjoner. Vi vil også starte arbeidet med å innføre et felles skolemåltid.

BERGENSMÅL 3: GOD HELSE OG LIVSKVALITET FOR ALLE BERGENSERE

Det er helse i alt vi gjør, derfor skjer den viktigste helsepolitikken på alle andre områder enn i helsebudsjettet. Veien til god helse og livskvalitet går gjennom å se de tette forbindelsene mellom kropp, sinn og samfunn. Et grønt Bergen er et godt samfunn for alle: For friske og raske, og med tilrettelegging og universell utforming, slik at vi kan leve godt som bergensere i alle livets faser og uansett funksjonsevne.

Lyttepost for brukere av kommunale helsetjenester

Utviklingen av helsetjenesten må bygge på de erfaringene pasienter og pårørende har. Jevnlige brukerundersøkelser er derfor helt nødvendige tiltak. I tillegg vil De Grønne etablere et lavterskeltilbud for å gi tilbakemeldinger om de tjenestene kommunen gir etter modell av "Lytteposten" ved Haukeland universitetssjukehus. Målet er at dette på sikt kan utvides også til andre tjenesteområder.

God alderdom

Å bli gammel er ikke det samme som å bli syk og pleietrengende, men noen av oss har behov for kommunal hjelp, og de skal få et godt, individuelt tilpasset tilbud. Vi vil stå på for å øke bemanningen på sykehjem. Grønn politikk handler om å ha tillit til fagfolk, og vi vil gi de ansatte helse- og omsorgssektoren rom for å gjøre individuelle vurderinger av hjelpebehov og tidsbruk fra dag til dag.

Mange eldre sløves ned av medisiner, og vi vil sette i verk tiltak for å hindre overbehandling og unødvendig medisinbruk. Etterutdanning for kompetent og god bemanning er viktige stikkord.

En bedre fastlegeordning for pasientene og legene

Norge opplever en fastlegekrise og den rammer også Bergen ved at det blir stadig vanskeligere å rekruttere nye fastleger i Bergen. Vi vil legge til rette for gode ordninger for leger i etableringsfasen og utvide forsøksordninger som ALIS Vest, en ordning som gir nye forutsigbare rammer gjennom faste jobber og gode utdanningsløp.

Hjelp når du trenger det

Av ulike grunner er det ikke alle som søker helsehjelp når de trenger det. Vi vil derfor jobbe for en ordning med gratis fastlege og legevakt for unge 16-21 år, rusmisbrukere og alvorlig psykisk syke. For å sikre god oppfølging, vil vi legge til rette for tettere samarbeid mellom fastlegene og andre kommunale helse- og omsorgstjenester, for eksempel skolehelsetjenesten.

Bergensere venter unødvendig lenge i kø på legevakten. Vi vil ta initiativ til at Bergen legevakt innfører samme ordning som andre byer med telefonkonsultasjon før oppmøte på legevakten.

Livsglede for alle

God livskvalitet er bra for folkehelsen, og felles opplevelser på tvers av generasjoner er en kilde til livskvalitet. Vi vil utvide ordningene med samarbeid mellom barnehager, skoler og sykehjem, gjerne etter konseptet "Livsglede for eldre".

Vi vil legge til rette for sang, musikk og kontakt med dyr på alle sykehjem og vi vil jobbe for å gi alle eldre og pleietrengende som ønsker det, en tur ut i naturen minst en gang i uka.

Musikk som medisin

Musikkterapi viser seg å ha god effekt på mange lidelser. Vi ønsker å videreutvikle musikkterapi som del av et helhetlig behandlingsforløp innen eldreomsorgen, psykisk helse og rusomsorgen.

Forebyggende fritid

Fritidsklubber for ungdom er viktige lavterskeltilbud som kan bidra til mindre ensomhet og utenforskap. Vi vil derfor gjenåpne flere fritidsklubber og samarbeide med frivillige organisasjoner for å sikre et variert og omfattende tilbud.

Livsmestring

Vi vil opprette flere lavterskeltilbud med psykolog for å gi tidlig hjelp til bergensere som sliter med psykiske lidelser. Tidlig oppfølging er viktig, vi vil derfor styrke helsestasjonene og utvide tilbudet med helsestasjon for ungdom. SHOT-undersøkelsen for studenter viser at 1 av 5 sliter med alvorlige psykiske plager, og vi vil derfor samarbeide med Sammen (Studentsamskipnaden på Vestlandet) for å styrke det psykiske helsetilbudet til studenter.

Vi vil sørge for at kommunen har et reelt tilbud for avlastning til småbarnsfamilier som opplever kortvarige kriser, og opprette et avlastningstilbud for aleneforeldre som kan brukes til barnevakt etter Rødhette-modellen i Oslo.

Frisklivssentralene

Vi ønsker å utvide tilbudene og hvem som får tilbud på Frisklivssentralene, slik at de blir mer tilgjengelige og når ut til flere i Bergen.

Rusomsorg med menneskeverd i sentrum

Rusavhengige skal tilbys omsorg og helsehjelp. Vi vil opprette Strax-hus/MO-sentre i flere bydeler og legge til rette for helsehjelp for fysiske sykdommer i tilknytning til disse møtestedene. Vi ønsker å styrke ettervernet for rusavhengige, blant annet ved å bygge overgangsboliger til å unngå at de blir skrevet ut til hospits etter behandling. Vi vil ha gratis langtidsvirkende prevensjon til ruspasienter, samt sørge for god informasjon om rusmisbruk og graviditet.

LAR-systemet bør være lettere tilgjengelig for de som ønsker det og leger må få bruke sitt faglige skjønn til å medisinere og substitusjonsbehandle. Vi vil utvide sprøyterommet og åpne for røykerom, og gå inn for medisinsk utdeling av heroin til de aller mest utsatte ruspasientene.

BERGENSMÅL 4: EN FRI OG KREATIV OPPVEKST OG GOD UTDANNING

En god barndom er grunnmuren for resten av livet, og De Grønne vil derfor tilføre ekstra ressurser til barnehagene og skolene.

Tid til barna

I dag stilles det store krav til kartlegging og dokumentasjon og ønske om målstyring av barnehagene. Vi vil redusere unødvendig rapportering og byråkrati for å sikre mer tid til barna og til faglig planlegging. Aktiviteten skal i større grad baseres på tillit til pedagogenes fagkunnskap om hva som er best for hvert enkelt barn og mindre på målstyring og byråkratiske ordninger.

Vi mener at de som begynner i barnehagen før de er ett år, trenger tettere oppfølging og mer ressurser enn de eldste ungene i barnehagen. Vi vil arbeide for å øke ansattnormen ved at det skal beregnes en ansatt per to barn for de under ett år. Vi vil også jobbe for at Bergen kommune skal komme opp på nasjonalt nivå med tanke på areal per barn.

Tid til ro og natur

For å gi barna mer ro og tilhørighet, vil vi stoppe byggingen av basebarnehager.

Naturen er en kilde til livskvalitet og læring, og vi vil fremme bruk av naturen som en viktig del av barns hverdag. Vi ønsker å prioritere etablering av flere naturbarnehager.

Nærbarnehagene

Barn skal først og fremst gå i barnehage i eget nærmiljø. Vi vil sikre full barnehagedekning i hver bydel ved at dette alltid tas med i planleggingen av nye boområder. For å gi foreldre valgmuligheter, vil vi opprette byttetorg for barnehageplasser på nettet og støtte ordningen med Åpne barnehager.

Fritid til barna

Vi vil ha leksefri skole i 1.-4. klasse og starte en forsøksordning med leksefri for enkelte ungdomsskoler. For å sikre mer fritid til barna ønsker vi å redusere leksebruken i skolen. Lekser skal brukes til å repetere det elevene lærer på skolen, ikke som et virkemiddel for å lære nye ting. For å redusere forskjeller skal vi sikre leksehjelp til alle som trenger det.

Pengene skal gå til barna

Vi vil at de pengene foreldre og kommunen bruker på barnehager skal gå til barna. Vi vil derfor øke kontrollen for å hindre at eiere tar ut store overskudd av barnehagedrift.

Tid til elevene

På samme måte som i barnehagene, vil vi bort fra overdreven målstyring og byråkrati. Læreren må igjen få tid og frihet til å være lærer og trygghetsperson i klasserommet. Store klasser gjør det vanskelig å se hver enkelt elev og gi riktig tilrettelegging. Vi vil derfor arbeide for å senke klassestørrelsen, og vi vil gå bort fra bygging av baseskoler.

Styrke skolebibliotekene

Skolebibliotekene er viktige dører inn til litteratur og kunnskap for alle barn og bidrar til å utjevne sosiale ulikheter. Det er store forskjeller på skolebibliotektilbudet i Bergen, og De Grønne vil sikre en større satsing på dette. Blant annet skal hver skole ha ansatt skolebibliotekar i minimum 60 prosent stilling. Det finnes nasjonale ordninger for å søke om ekstra tilskudd, vi ønsker å bruke disse.

La barna bruke kroppen

Fysisk aktivitet er en viktig byggestein i en god barndom. Kroppsøving er et viktig fag, og vi ønsker en forsøksordning med frivillig karakter i dette faget for å gi et bedre tilbud til elever med ulike forutsetninger. Fysisk aktivitet skal ikke gå på bekostning av andre fag, vi ønsker at fysisk aktivitet i større grad skal være en del av flere fag i skolen. Barn bør så langt råd er, gå eller sykle til skolen. For å stimulere til dette, kan

kroppsøvfaget brukes til å styrke sykkelundervisningen.

Mat og læring

Riktig ernæring er viktig for elevenes evne til læring. Vi vil derfor starte arbeidet med å innføre et felles skolemåltid. Vi vil også sørge for at plantebasert kosthold får større plass i matlagingsundervisningen og avvise læremateriell fra kjøttindustriens interesseorganisasjoner.

Trygghet

Vi vil ha skolehelsetjenesten til stede minst tre dager i uken, økt fokus på psykisk helse i skolehelsetjenesten og sikre et tettere samarbeid med eksterne tjenester som BUP og barnevernet. Det er behov for å øke kompetansen blant ansatte i skolen og skolehelsetjenesten på LHBTIQ+-spørsmål.

Forebygging

Stadig flere barn og unge sliter psykisk. Skolen må bidra til å gi elevene kunnskap som gjør dem bedre rustet til å mestre utfordringene som møter dem. Livsmestring og psykisk helse må i større grad bli en del av undervisningen.

Digital kompetanse

Elevenes digitale kompetanse må økes, blant annet ved å gi alle elever mulighet til opplæring i programmering. De Grønne erkjenner at skolehverdagen også kan bli for mye sentrert rundt skjermer. Skolene bør i stor grad få ha handlingsrom til å teste ut og følge opp ulike kjøreregler for å fremme læring, samarbeid og lek, f.eks. mobilfri skole der mobil evt. bare brukes målrettet i gruppearbeid.

BERGENSMÅL 5: FRIHET OG LIKHET I REGNBUEBYEN BERGEN

Et grønt samfunn er et samfunn der alle kan være seg selv, og der det legges til rette for at alle kan delta i samfunnet og i arbeidslivet.

God integrering

Felles språk er et viktig fundament for integrering og deltakelse i arbeidslivet. Vi vil sikre god språkopplæring for nyankomne flyktninger og utrede reetablering av Nygård skoles tilbud til nyankomne flyktninger og innvandrere, samt gjenopprette tilbudet for barn.

For å bygge sosiale nettverk, vil vi styrke venneprosjekter og lage "hurtigspor" inn i lag og foreninger.

Likestilt arbeidsliv

For å unngå diskriminering og redusere utestengning av ulike grupper fra arbeidslivet, vil vi innføre anonyme søknadsprosesser i kommunen og jobbe for det samme hos kommunens leverandører.

Støtte til LHBTIQ+-organisasjoner

Vi vil gi økonomisk støtte til organisasjoner som jobber for kjønns- og seksualitetsmangfold, som for eksempel FRI og Skeiv ungdom. I tillegg vil vi åpne for at disse organisasjonene skal kunne drive informasjonsarbeid i grunnskolen. Organisasjonene vil også være gode bidragsyttere til å øke kompetansen om LHBTIQ+ hos ansatte i den kommunale eldreomsorgen.

Frihet fra hindringer

Sosiale og strukturelle hindringer begrenser menneskers mulighet for deltakelse, innflytelse og livskvalitet. Vi vil ha et samfunn der alle kan være seg selv, og der det legges til rette for at alle kan delta i samfunnet og i arbeidslivet. Alle kommunale dokumenter skal være kjønnsnøytrale, det samme gjelder toaletter i kommunale bygninger. Brukerstyrt personlig assistanse (BPA) gir mennesker med nedsatt funksjonsevne praktisk bistand til å gjøre ting andre kan gjøre selv, og er gjennom det et frihet- og likestillingsverktøy. Vi vil jobbe for utvidelse av tilbudet slik at flere enn de med lovfestet rett tilbys BPA.

En feministisk by

I alle kommunale saker skal man vurdere mulige konsekvenser for likestilling mellom kjønnene. Gatenavn er viktige signaler, og vi vil at flere gater og plasser i Bergen må få kvinnenavn. For hver ny gate eller plass oppkalt etter en mann, må en ny eller eksisterende gate eller plass oppkalles etter en kvinne.

Kroppspress

Barn, unge, kvinner og menn i alle aldre blir utsatt for et usunt skjønnhetspress fra sine omgivelser. Prestasjonspress og urealistiske kroppsidealer utfordrer mulighetene hver enkelt har til å være seg selv. Derfor vil vi jobbe for å redusere forbruks- og reklamepress ved å ikke tillate reklame som fremmer urealistiske kroppsidealer på kommunens reklameflater, innføre reklamefrie soner rundt skoler og barnehager og for øvrig redusere reklametrykket i byen vår. Flere av dagens reklameflater skal brukes til informasjon fra offentlige virksomheter framfor reklame rettet mot mer forbruk.

Tilrettelegge for alle religioner og livssyn

Trosfrihet er essensielt i et mangfoldig og liberalt demokrati. Enten man tilhører en minoritetsreligion, et livssyn eller ingen religion, bør alle sikres mulighet til å motta åndelige eller eksistensielle samtaler i livskriser eller markere livets faser i egnede lokaler. Kommunen skal legge til rette for at alle har tilgang til kirke- eller bønnerom etter behov og mulighet til samtaler med sykehjemsprest eller andre religiøse ledere i livets slutfase.

BERGENSMÅL 6: TA VARE PÅ DYR, LUFT, LAND OG VANN

Et rikt naturmangfold er fundamentet for et grønt samfunn. De grønne vil være garantister for at hensynet til det biologiske mangfoldet skal veie tyngst når avgjørelser skal tas. Bergen skal ikke bare være en god by for menneskene, en grønn Bergen by skal også være et godt sted for dyr og fugler.

Byens lunger

Natur og grøntområder er viktig for livskvalitet og helse for bergenserne. Vi vil bevare og restaurere Bergens friluftsområder og styrke vernet av byfjellene. Vi vil unngå flere midlertidige bygg i byens parker og grøntområder.

Ta hånd om overvannet

Klimaendringer vil gi mer ekstremvær, og overvann er et økende problem som det blir stadig viktigere å hindre. Vi vil gjennomføre pilotprosjekter for åpen overvannshåndtering med regnbed eller andre løsninger i gater og byrom. Asfalt gir mer overvann, og der det er mulig, vil vi fjerne asfalt og erstatte det med parker og grønne korridorer.

Vannbyen Bergen

Vassdragene er viktige både for rekreasjon og som mottakere av stadig økende nedbør. Vi vil jobbe for at de har mest mulig åpne løp til glede for mennesker og dyr. Haukåsvassdraget er viktig for å bevare rødlista arter og må få større vern enn i dag. En kanal mellom Store og Lille Lungegårdsvann bør etableres som en del av et byutviklingsprosjekt i vannbyen Bergen.

Bevare matjorda

Matjord er stadig under press fra ulike utbyggingsprosjekter, og jordvern vil alltid ha høy prioritet. Vi vil ikke støtte nedbygging av matjord, og vi vil hjelpe de som tar i bruk jord som har ligget brakk. Er bygging på matjord uunngåelig, skal matjorden flyttes slik at tilsvarende areal vinnes tilbake annet sted. Utmarka og kulturlandskapet er også viktig for å sikre et rikt biologisk mangfold.

Ta vare på kattene

Svært mange bergensere skaffer seg katt. Men ikke alle tar på alvor det ansvaret som ligger i det. Resultatet blir hjemløse katter og uønskede kattunger. Vi ønsker derfor å legge bedre til rette for sterilisering/kastrering og ID-merking av katter gjennom opplysningskampanjer og subsidiering.

Dyr i naturen

Dyr hører hjemme i naturen, og det er et mål å la dem få følge sitt naturlige instinkt i størst mulig grad. Vi vil derfor fremme økt bruk av beite for husdyr og etablere flere sentrumsnære hundelufteparker. Vi vil gå mot utleie av kommunal grunn til sirkus med dyr.

Regulere duebestanden

Byduene er til både glede og sjenanse. Til tross for at mange mater duer, har mange av disse fuglene dårlige kår. Vi vil etablere duetårn på utvalgte steder der det blir mulig å begrense bestanden ved å fjerne egg. Duetårn vil også styrke velferden gjennom systematisk mating.

Støtte hjelperne

Det er mange frivillige som utrettelig arbeider for dyrevern i byen vår. Vi vil legge til rette for at disse dyrevennene kan fortsette og videreutvikle dette viktige arbeidet.

Fjerne giften

Vi vil styrke arbeidet med fjerning av giftige masser både i sjø og jordsmonn, for eksempel i Puddefjorden, Store Lungegårdsvann og på Slettebakken. Vi vil benytte nasjonale støtteordninger og jobbe for statlig støtte til større prosjekter.

BERGENSMÅL 7: BERGEN FOR DE MYKE TRAFIKANTENE

Bergen har i alt for mange år blitt bygd på bilens premisser. Det har ført til helseskadelig luft, få og dårlige sykkelveier, lange bilkøer og et for dårlig kollektivtilbud.

Gåbyen Bergen

Fotgjengerne blir ofte glemt i byplanleggingen selv om det å gå er bra for folkehelse, miljøet og bylivet. Vi ønsker å etablere et eget gå-prosjekt som skal bidra til trygge fortau, flere snarveier og prioritering av fotgjengere i overganger og kryss. Fotgjengere skal prioriteres foran andre trafikantgrupper, og vi vil prioritere utbygging og lokalisering av tjenestetilbud som gjør det enklere for folk å gå i hverdagen.

Aktivitet i gatene og regnkorriderer

Bergen er en regnby, og for å gjøre det mer attraktivt å bruke sentrum, vil vi jobbe for at stadig flere fortau og andre fellesarealer i byen har overbygg for å ha flere regnkorriderer. Vi vil tilby arealer hvor kreativiteten kan blomstre og nye aktivitetsideer kan testes ut.

Grønn trivselssone i sentrum

Bergen sentrum skal omgjøres til en grønn trivselssone der menneskene skal prioriteres fremfor bilene. Den grønne sonen strekker seg fra Bystasjonen i sør til Den Nationale Scene i nord, fra Bryggen i øst til Vaskerelven i vest. Utenom traseene for kollektivtrafikken, er det gående, syklende og folkelivet som med ulike aktiviteter eier gatene.

Hele den grønne sonen er fri for biler, unntatt helt nødvendig nyttetransport og funksjonshemmede. Alle de eksisterende parkeringshusene ligger i kanten av den grønne sonen for de som har behov for bil, og er fortsatt tilgjengelige for parkering.

Bilfritt Torget og Bryggen

Torget og Bryggen skal bli byens mest attraktive gater for gående og syklende. De Grønne vil derfor gjøre disse sentrumsområdene fri for veitrafikk. Det gjør vi ved å la bybanen gå i tunnel i fjellet med kort gangavstand til Bryggen. Om det er nødvendig, vil vi bygge bymiljøtunnelen for å frigjøre områdene fra trafikk. Vi vil umiddelbart sette i verk tiltak for å fjerne mest mulig av den unødvendige biltrafikken over Torget og Bryggen med unntak for kollektivtrafikk, utrykningskjøretøyer og nødvendig varetransport.

Når bybanen fra sentrum til Sandviken er bygget, skal Torget og Bryggen omgjøres til soner som er frigjort fra veitrafikk slik som Torgallmenningen. De Grønne vil støtte bybanetrase over Bryggen om vi ikke får flertall for å legge den i tunnel. For De Grønne er det da viktig å sikre mest mulig av de gjenværende arealene til trivelige oppholdsareal.

Lavere fartsgrenser

For å sikre mindre vegstøv, mindre støy og tryggere forhold for fotgjengere og syklistene, vil De Grønne sette ned fartsgrensen til 30 km/t i sentrum og sentrumsnære områder. Dette gjelder også bydelssentrene.

Sysselbyen Bergen

Bergen havner helt nede på 23. plass i rangeringen av sykkelbyene i Norge. Vi vil styrke sykkelkontoret slik at vi kan få en rask utbygging av sykkelveier og om nødvendig midlertidige strakstiltak for å få trygge sykkelveier gjennom sentrum og til og fra bydelene.

Snø- og isrydding skal prioriteres like høyt på gang- og sykkelveier som på bilveiene, og vi vil sørge for en helårs og forbedret bysykkelordning.

Elsykler kan gjøre det mer attraktivt for flere å bytte ut bilen mot sykkel i hverdagen. Vi vil bidra til dette ved å etablere støtteordninger, blant annet til næringsdrivende som går over til transportsykler.

Trygge skoleveier

Barn er utsatt i trafikken, og vi vil arbeide for en tryggere skolevei for alle ved å etablere bilfrie hjertesoner rundt skolene i Bergen. Andre viktige tiltak er å sette ned fartsgrensene i gatene og andre trafikksikkerhetstiltak. Gode gang- og sykkelveier gir også tryggere skolevei.

Aldri mer helsefarlig luft i Bergen

Alle skal kunne puste ren og trygg luft. Privatbilen er den største kilden til luftforurensning, og årtier med bilbasert byutvikling har ført til at Bergen stadig opplever helseskadelig luft vinterstid. Ny forskning belyser stadig temaet i større grad, og alvorlighetsgraden er muligens høyere enn tidligere antatt knyttet til flere sykdomsgrupper. I dag har mange av de områdene med dårligst og helsefarlig luft også høyest barnefattigdom. Befolkningens trafikksikkerhet, helse- og livskvalitet og planetens bærekraft må veie tyngre enn bilisters frihet. Det viktigste tiltaket er å fortsette å prioritere gange, sykkel og kollektivtransport. Vi vil også innføre miljøfartsgrense på flere veier, samt bygge ut landstrøm i havnen.

BERGENSMÅL 8: ET BÆREKRAFTIG, GRØNT NÆRINGS LIV OG ARBEIDSLIV

Næringslivet er en viktig motor for utvikling. Vi vil føre en grønn næringspolitikk for å skape et bergensk næringsliv som er sosialt rettferdig og opererer innenfor naturens tålegrenser.

Støtte “grønndere”

Vi heier på grønne gründere som kan bidra til et mer bærekraftig næringsliv. De gode ideene blomstrer gjerne i møtet mellom kreative mennesker, og vi vil derfor øke støtten til fellesskap som bGreen, den grønne klyngen i Bergen.

Vi vil også satse sterkere på gründerkurs og inkludere samvirke og sosialt entreprenørskap i undervisningen.

Reparatørene kommer

Vi må bort fra kjøp og kast og gå over til å reparere og vedlikeholde. Behovet for fagarbeidere med spesialkompetanse innenfor ulike håndverk vil øke, og det vil bli et stort potensiale for arbeidsplasser. Vi vil fremme nyetablering av bedrifter for gjenbruk og vedlikehold ved å opprette en egen inkubator for slike bedrifter. Vi vil arbeide for å løfte respekten for og rekrutteringen til yrkesfag.

Grønt arbeidsliv gir tid til hverandre

Et grønt samfunn skal gi en hverdag i balanse. Bergen kommune skal tilby trygge og forutsigbare vilkår for sine ansatte, blant annet gjennom å fjerne ufrivillig deltid. I et grønt samfunn har vi mer tid til hverandre og økt frihet til å leve meningsfulle, mangfoldige liv. I dag stenges mange mennesker ute fra arbeidslivet, mens andre jobber så mye at de opplever stress og tidsklemme. Vi vil gjøre forsøk med 30-timers arbeidsuke og alternative arbeidstidsordninger i kommunen for å være fleksible når det gjelder ulike behov i ulike faser av livet.

Attraktiv kommune

Det er viktig at selskaper med sterke teknologi- og tjenesteprodukter med en grønn profil etablerer sine hovedkontorer i Bergen. Bergen kommune vil jobbe strategisk og målrettet både når det gjelder markedsføring og tilrettelegging.

Lokal handel

Kortreist mat og tjenester styrker det lokale næringslivet og er bra for miljøet. Vi vil arbeide for at Torget i større grad blir en arena for lokalt håndverk og lokal mat. Bondens marked er en viktig arena, og vi vil bedre leievilkårene for deltakerne på Bondens marked.

Vi vil styrke bønder som driver med «Inn på tunet»-tjenester ved siden av matproduksjon, ved å kjøpe tjenester som de tilbyr innen omsorg, rehabilitering og undervisning.

Tillit til de ansatte

Tillit må ligge til grunn for all ledelse i kommunen. Vi vil innføre fleksitid og mulighet for å arbeide hjemmefra der det passer for arbeidssituasjonen. For oss handler økt tillit til ledere og ansatte om overføring av faglig myndighet og ansvar, tilstrekkelig bemanning, åpenhet, dialog, kompetansehevingstiltak og forankring.

BERGENSMÅL 9: EN FREMTIDSRETTET INFRASTRUKTUR

Kloke investeringer i transport, bygg og energi er helt avgjørende for å skape en bærekraftig utvikling av Bergen.

Redusere trafikk og forurensning

Bergensdalen er til tider sterkt plaget av støy og forurensning fra biltrafikken. Vi vil redusere deler av trafikken ved å arbeide for å forlenge Fløyfjellstunnelen til Fjøsanger og omgjøre Fjøsangerveien til lokalvei med kollektivfelt. Vi er opptatt av å sikre prioriteringer som kan bidra til mest mulig bærekraftig utvikling. Vi vil derfor være pådrivere for å utbedre Grimesvingene i stedet for gigantinvesteringer i ny firefelts ringvei øst. Tomgangskjøring er et problem, og vi vil få inn et forbud mot tomgangskjøring i politivedtektene.

Elbilbyen Bergen

Bergen er verdens elbilby nummer en. Vi vil videreutvikle elbilsatsingen ved en kraftig opptrapping av utbygging av offentlig tilgjengelige ladepunkter, støtteordninger for ladestasjoner i borettslag og sameier og stille krav i reguleringsplaner om at nybygg og bygg som er under rehabilitering skal tilrettelegge for lading. Parkeringsfordeler for elbiler skal opprettholdes. Nye kommunale kjøretøy skal være nullutslippskjøretøy, og ellers følge Miljødirektoratets forslag til drivstoffhierarki om egnede nullutslippskjøretøy ikke er tilgjengelig.

Flytte tungtransport fra sentrum

Bergen by har endret seg mye siden godsterminalene ble anlagt, og dette genererer i dag betydelig godstransport i sentrum. Vi vil flytte godshavnen for skip og godsterminalen for jernbane ut av sentrum så raskt som mulig. Vi vil arbeide for en hurtig utflytting av skipshavnen til Ågotnes, mens vi vil utrede videre hva som er den beste løsningen for jernbaneterminalen.

Differensierte bompenger

Bompenger er et viktig virkemiddel for å regulere trafikkmengden og minske forurensningen i utsatte områder, og vi vil videreutvikle differensiering av bompenger som tar hensyn til rushtid og forurensningsnivå. For å stimulere næringslivet til grønn transport, vil vi videreføre fritak for bompenger for tunge kjøretøy som går på elektrisitet og alle hydrogenkjøretøy fram til 2025.

Bedre finansiering av samferdsel

Bompenger er ikke den ideelle måten å finansiere utbygging av kollektivtilbud og nødvendige veier. De Grønne vil at staten i langt større grad skal ta økonomisk ansvar for dette. Vi vil støtte overgang til veiprisning i stedet for bompenger, og vi vil jobbe for at det blir en mer rettferdig fordeling av samferdselsmidlene, det vil komme Bergen og Vestlandet til gode.

Grønn og effektiv bylogistikk

Når privatbilismen reduseres, øker fremkommeligheten for alle, inkludert nyttetransporten som slipper å stampe i kø. Vi vil være pådrivere for lette og bytilpassede transportløsninger, som omlastingsterminaler for "last mile"-transport av gods og stimulere og støtte varetransport med lastesykler.

Bedre kollektivtilbud

Et godt og effektivt kollektivtilbud er en forutsetning for en grønnere by. Derfor vil vi la en større del av bompengene gå til kollektivtilbud og sykkelveier og gjennomføre tiltak som gir kollektivtrafikk prioritet, for eksempel flere sambruks- og kollektivfelt og lysprioritering av kollektivtrafikk.

For å få bedre samordning mellom areal- og transportplanlegging, vil vi sikre at Bergen kommune får større innflytelse over kollektivtrafikken enten ved å gå inn i et felles driftsselskap med Vestland fylkeskommune eller søke regjeringen om å på ny få overta driften av kollektivtrafikken.

Bane og båt

Bybanen er viktig for Bergen, og vi vil utrede forlengelse av bybanen fra Oasen/Spelhaugen til Loddefjord og

Storavatnet terminal.

Sjøen ligger der som en vedlikeholdsfri vei, og vi vil utrede utslippsfrie lokale båtruter og båttaxi som kan avlaste veitrafikken. Vi vil stille krav til at det legges til rette for ilandstigning og lademuligheter for mindre transportbåter i alle større utbyggingsprosjekter langs sjøen.

Hindre byspredning

De senere tiårs byspredning har ført til økt transportbehov og økte utslipp. For å motvirke dette, vil vi videreføre og utvikle areal- og transportsamarbeidet med kommunene rundt Bergen. Vi vil avvise etablering av nye bilbaserte kjøpesentre og utvidelse av de eksisterende.

Fra eie til leie

Bil er nødvendig for mange, men ikke alle trenger å eie sin egen bil. Vi vil derfor ha en offensiv satsing for å fremme bildeling og samkjøring og etablere flere dedikerte parkeringsplasser for bildeleordninger.

Digital kommune

Den digitale utviklingen gir uante muligheter for brukervennlige og effektive kommunale tjenester og styrking av åpenhet og deltakelse. Vi vil modernisere Bergen sine digitale tjenester med fokus på å gjøre hverdagen lettere for brukerne samt ivareta sikkerheten til alle innbyggernes opplysninger. Der det er hensiktsmessig, ønsker vi at det brukes fri programvare og åpne lisenser.

BERGENSMÅL 10: TA I BRUK HELE BERGEN

Bergen er en stor og variert kommune, både i utstrekning, geografi og befolkning. Sentrum og ytre bydeler har ulike behov og forutsetninger, og politikken må tilpasses disse forskjellene.

Nærmiljøpartiet

Det gode liv i Bergen krever gode nærmiljø og nabolag. Det er store variasjoner mellom de ulike bydelene, og vi vil ta vare på bygg som gir områdene karakter og bygge videre på de særpregene som er viktige for å bevare identitet og fellesskap.

Medmenneskelighet og frivillighet

Frivillige er en viktig ressurs på mange områder i samfunnet, og frivillig arbeid kan gi økt livsglede til både den frivillige og den som får hjelp. Vi vil utvide ordningene matvenn, sykkelvenn og andre liknende ordninger for eldre og pleietrengende, og vi vil bygge ut kommunens egen frivilligtjeneste i samarbeid med de ideelle organisasjonene.

Stimulere til mangfold

Enkelte bydeler mangler funksjoner og tilbud som er viktige for et godt lokalsamfunn. Vi vil stimulere til etablering av næringsliv og servicetilbud i tråd med behov og potensiale.

Lokal forankring

Kommunale planprosesser kan være vanskelig tilgjengelig for mange. Vi vil at reguleringsplaner, byggeplaner og konsekvensene av disse skal gjøres tilgjengelig på en slik måte at innbyggerne i de aktuelle lokalmiljøene får mulighet til å sette seg inn i planene.

Åpne mot fjorden

Byfjorden er en fantastisk del av Bergen. Vi ønsker at menneskene i byen i størst mulig grad skal ha tilgang til fjorden og ikke stenges ute av industri og lagerbygninger. Vi ønsker derfor at industri- og havneområdene på Dokken og Laksevåg skal omreguleres til boliger. Utbyggingen må skje på en måte som sikrer allmenn tilgang til fjorden. Vi vil også jobbe for å åpne andre deler av sentrum for havnepromenader til glede for alle byens innbyggere.

Bontelabo og Skoltegrunnskaien som boligområde

Bergen trenger flere boliger i sentrum. Ved å omgjøre Bontelabo og Skoltegrunnskaien havnepromenader og boligområder får vi fjernet forurensning fra cruiseskip og skapt et attraktivt boligområde som ligger nært sentrum, bybanestopp, festningsparken/Koengen og ved sjøen. Familieboliger i dette området vil gi et mer levende sentrum.

BERGENSMÅL 11: TRYGGE OG GODE LOKALMILJØ

Bergen skal være byen med gode nabolag skapt av et levende lokaldemokrati og en grønn byutvikling.

Bomiljøer med plass til alle

Vi vil ha bydeler med varierte boformer. Vi vil legge til rette for seniorkollektiver, demenslandsbyer og andre ulike målgrupper, og også boformer som blander unge og eldre, familier og enslige. . Vi ønsker varierte nabolag, og vil sette krav om større variasjon i størrelsen på leilighetene, både blant kommunale utleieboliger og i private nybygg.

Alder ingen hindring

Kontakt mellom generasjonene er et viktig element i gode lokalmiljø. Ved å bygge skoler, barnehager, sykehjem og eldrester i nærheten av hverandre, blir det naturlig med tett samarbeid og sosiale fellesskap på tvers av generasjonene.

Omgivelsene påvirker oss

Omgivelsene påvirker livene våre, og vi mener det må legges større vekt på det estetiske og arkitektoniske i utbyggingssaker. Grønn byutvikling betyr å bygge komplette bydeler med jobb, bolig og serviceinstitusjoner for hele livsløpet. Gode møteplasser gir grobunn for et godt sosialt fellesskap, og skal prioriteres i all utbygging. Vi vil ha mye mer beplantning i byområdene.

Godt naboskap

Bevegelsen Bærekraftige liv har vist kraften i å starte det grønne skiftet i lokale fellesskap. Vi vil støtte lokale koordinatorene i alle bydeler for å bidra i nærmiljøtiltak på grasrotplan. Skoler og andre offentlige bygninger skal være åpne for bruk av lokalmiljøet.

Aktivitet i alle aldre

Vi leker for lite, både voksne og barn. Vi vil legge til rette for lek og aktivitet for alle aldersgrupper i parker og grøntarealer ved ulike typer apparater og innretninger som kan gi lek, trening og glede for flest mulig. Vi ønsker at for eksempel tilbud som servicelinjene utvides, gjerne etter eksempel fra de rosa bussene i Oslo som henter eldre i hjemmene og frakter dem til aktiviteter.

Hurra for frivilligheten

Bergens frivilligsentraler kan bli navet for frivillig sektor, igangsetter av lokale initiativer og møteplass på tvers av generasjoner. Frivilligsentralene bør disponere lokaler til utlån til bruk for både etablert organisasjonsliv og uorganiserte initiativer, og det skal tilbys en bredde av funksjoner i utlånslokalene. De Grønne vil øke støtten til frivillige, både enkeltpersoner og organisasjoner, som vil sette i gang fysiske miljøtiltak i nærmiljøene.

BERGENSMÅL 12: BÆREKRAFTIG FORBRUK OG SIRKULÆR ØKONOMI

Vårt materielle forbruk er ikke bærekraftig. Vi må over på en tenkning der vi deler og bytter og eier ting i fellesskap. Det har tidligere vært tradisjon for en sterk dele- og samvirkekultur i Norge. Denne kulturen kan igjen bli det bærende element, godt hjulpet av digitale løsninger. Vi vil skape en næringspolitikk som fremmer bærekraftig næringsliv.

Dele for redusert forbruk

Vi trenger ikke å eie alt vi bruker i hverdagen. Vi ønsker å opprette verktøysbibliotek og utlånsboder som et bidrag til bedre ressursutnyttelse. Vi vil stimulere til byttinger og utlån av redskap og sportsutstyr i lokalmiljøene. Det skal finnes minst en delestasjon i hver bydel.

Reparere, ikke kaste

Vi vil stimulere til reparasjonsverksteder for sykler, klær og redskaper. Disse bedriftene vil redusere forbruket og øke tallet på grønne jobber.

Billig kan være dyrt

Kommunen er en stor innkjøper, og kommunens innkjøpsstrategi må i større grad ta hensyn til den totale kostnaden for en vare. Kvalitet og høyt økologisk fotavtrykk må også tas med i vurderingen i større grad enn pris. I anbudsprosesser må det legges større vekt på sosial og økologisk bærekraft.

Fairtrade

Rettferdig handel er en viktig del av grønn politikk, og vi vil at Bergen kommune skal øke andelen fairtrade-innkjøp og sikre å beholde statusen som fairtrade-by.

Plastfri by

Vårt mål er at Bergen skal bli en "plastfri by". I det ligger å erstatte plast med andre materialer eller unngå emballering der det er mulig. Kommunen må gå foran med et godt eksempel og kutte ut bruk av engangsbestikk, plastkopper og stoppe innkjøp av varer med unødvendig emballasje.

Vi vil arbeide for å få flest mulig bedrifter, virksomheter og organisasjoner til å forplikte seg til å jobbe for visjonen «Bergen som plastfri by». For å realisere disse målene, vil vi ansette en "plastsjef" i kommunen som skal ha et overordnet ansvar for arbeidet med å redusere bruken av plastprodukter.

Vi vil ha en gjennomgang av utbyggingsavtaler for å redusere plast og plastrelaterte produkter på utbyggingsprosjekter.

Hjelp til miljøarbeiderne

Selv om bergensere er ganske flinke til å pante, er det likevel et potensiale for å bli bedre. Mange flasker og bokser havner i søpla eller i naturen. Alle som samler flasker fra Bergens bosskorger, er viktige miljøarbeidere som sikrer at en fornybar ressurs blir sirkulert. Vi vil ha stativer, såkalte "panteringer", rundt bosskorgene der flasker og bokser kan settes for å gjøre arbeidet lettere for de som samler.

BERGENSMÅL 13: FOSSILFRI BY

Klimakrisen kjenner ingen landegrenser. Bergen er en del av verden, og vår politikk skal være i tråd med internasjonale avtaler som Parisavtalen.

Nullutslippsby

Vi skal ikke kompromisse på klimatiltak. Vi vil prioritere utslippstiltak i alle sektorer, og balanse i klimabudsjettet er like viktig som i økonomibudsjettet. Det vil kreve tøffe tiltak, vanskelige prioriteringer, subsidier, forskning og utvikling. Vår visjon er Bergen som nullutslippsby innen 2030.

Bærekraftig byggenæring

Bygg og anlegg står for en stor andel av klimagassutslipp. Vi ønsker å stille krav til fossilfri anleggsdrift i kommunal regi og utarbeide en strategi for å få private aktører til å følge etter. Vi vil også prioritere andre byggematerialer enn betong der det er mulig, og arbeide for større gjenbruk av byggematerialer.

Lokal energiproduksjon

Målet må være at flest mulig hus produserer sin egen energi. Selv i regnbyen Bergen er det et stort potensiale for solenergi, og alle kommunale nybygg bør ha solcelleanlegg. Sammen med bygging av plusshus og reduksjon av energiforbruket, vil dette være viktige klimatiltak. Kommunen må stille strengere klimakrav til private utbyggere.

Bærekraftig turisme

Fly etterlater store klima- og miljøavtrykk, og vi vil si nei til en ekstra rullebane på Flesland. Bergen skal satse på grønn mobilitet for turister, det vil si sykkel og gange i stedet for busser i så stor grad som mulig, og vi vil stille krav om nullutslippsbusser. Vi vil utarbeide en strategi i samarbeid med andre kommuner for å fremme lokal turisme som alternativ til klimabelastende flyreiser.

Mennesker, ikke cruiseskip

Cruiseturisme har et ekstremt klimafotavtrykk, med fire ganger så høye co2-utslipp som fly per passasjerkilometer. Landstrøm og krav om gass- eller el-drift i kystnære farvann vil gjøre lite for denne statistikken når cruiseskipene slår maskinene over på tungolje i åpent farvann. I stedet for å la cruiseskipene bruke noen av byens mest attraktive områder og blokkere utsikten mot byfjorden, vil vi si nei til cruiseskip og omgjøre havnene til trivelige boligområder med promenade langs kaikantene.

Grønn strategi for miljø og klima

Bergen kommune har vedtatt en Grønn strategi. Vi ønsker en revisjon av Grønn strategi for å gjøre den mer konkret, forpliktende og slagkraftig. Vi vil få fart på gjennomføringen med en tidsplan, flere konkrete tiltak, økte midler og en årlig handlingsplan som utarbeides og vedtas som en del av den årlige budsjettprosessen. Grønn strategi skal være overordnet alle planer og vedtak som gjøres. Gjennom økt miljøsertifisering av egne virksomheter, skal alle ansatte involveres i klima- og miljøarbeidet. Kommunen skal også søke å engasjere flest mulig innbyggere i klimadugnaden gjennom konkrete tips og kreativ kommunikasjon.

BERGENSMÅL 14: NATUREN SOM KILDE TIL LIVSKVALITET

Bergen har en svært variert natur med mektige byfjell, trolske skoger, vakre parker, stille ferskvann, buldrende elver, vakre svaberg og glitrende fjordarmer. For mange bergensere er nærheten til naturen viktig for livskvalitet og helse.

Natur for alle

Alle bergensere skal ha tilgang på grøntarealer i sitt nærmiljø. Vi vil derfor prioritere grønne lunger fremfor asfalt. Ved nybygging skal det alltid være klar en grønn lunge i prosjektet når beboerne flytter inn. Busker og trær, leke- og aktivitetsapparater og grønn tumleplass skal gi varierte muligheter for alle.

Bergen har mange godt tilrettelagte stier i byfjellene. Vi vil styrke vernet av byfjellene og sikre vedlikehold av ferdselsårene.

Bergen - den spiselige byen

Vi vil utvikle beplantningsplaner som inneholder nyttevekster som urter, frukttrær og bærbusker. Vi vil støtte og legge til rette for dyrking på tak og andre mulige steder.

Vi vil støtte og utvikle biologisk mangfold i grøntarealene i byen vår via beplantningsplanene og sikre bie- og humlevennlige planter.

Vern om det opprinnelige

Enkelte planter og trær som er innført i Bergensnaturen viser seg å bli en trussel mot det naturlige mangfoldet. Vi vil bekjempe svartelistede arter som for eksempel parkslirekne, kjempebjørnekjeks, pilemispel og sitkagran. Vi vil legge til rette for firma som vil opprette et anlegg for destruering av spor etter fremmede arter i jordmasser.

Biologisk mangfold i bynaturen

Grønne korridorer med gress, blomster og trær renser lufta samtidig som det gir gode levevilkår for fugler, humler, pinnsvin og andre levende skapninger som er en del av levende natur. Biologisk mangfold skal støttes og utvikles i Bergens grøntområder, vi vil derfor utvikle mangfoldige beplantningsplaner for byens grønne områder med mål om 30.000 nye nyttevekster som frukttrær og bærbusker og bie- og humlevennlige planter.

Åpent rennende vann er en forutsetning for dyrelivet i Bergen. Med utgangspunkt i elvene og parkene er målet sammenhengende blågrønne korridorer fra fjorden til byfjellene for å sikre biologisk mangfold. Vi skal hindre unødvendig kantslått for å bevare økologisk viktige pollinerende insekter, bekjempe forbudte fremmede arter og utrede hvordan utelys kan utformes for å ivareta hensyn til det biologiske mangfoldet.

BERGENSMÅL 15: ET BLOMSTRENDE KULTURLIV

Alle skal kunne engasjere seg i kulturlivet, kunstneriske uttrykk er en sentral del av et levende demokrati og meningsfulle liv. Derfor er det viktig med en lav terskel for å både kunne skape og glede seg over et mangfold av kulturuttrykk, på tvers av nasjonaliteter og generasjoner.

Bibliotekene

Bibliotekene er viktige, både som kulturformidlere og sosiale møteplasser. Vi vil sikre fortsatt gratis bibliotek og arbeide for å gjenåpne filialer som er lagt ned, utvide åpningstidene og innføre søndagsåpne filialer i bydelene. Vi vil legge til rette for at bibliotekene kan fylles med ulike typer innhold slik at de får tilbud som flest mulig av innbyggerne kan ha glede av.

Vi vil samarbeide med frivillige for å utvikle utlånstilbud til de som har vanskelig for å komme seg til biblioteket.

Kulturer møtes

Kulturelt mangfold er viktig for å skape en grønn og bærekraftig by med aksept og rom for alle. Vi vil støtte institusjoner der kulturer møtes og samarbeider, for eksempel Fargespill og Bergen Internasjonale Kultursenter (BIKS).

Kulturhus

Fyllingsdalen er den eneste bydelen som ikke har et kulturhus, og vi vil arbeide for å få realisert det vedtatte kulturhuset i Fyllingsdalen så snart som mulig.

USF Verftet har blitt et viktig kultursenter, og vi vil regulere Kjødetomten til kulturformål for å ytterligere styrke dette området.

Kultur i det offentlige rom

En blomstrende kulturby må vises i gatene. Gatekunst gir glede og opplevelser i hverdagen og bidrar til å gi Bergen særpreg. Vi vil opprette flere lovlige grafittivegger og utvikle en ny plan for gatekunst.

Bergen er kjent for sine musikere, og vi vil ta initiativ til en eller flere åpne scener i byrommet som kan skape tettere kontakt mellom artister og bylivet.

Ta kunstnerne på alvor

Kulturlivets utøvere og institusjoner må sikres gode og forutsigbare bevilgninger. Vi vil bedre kunstneres levekår og arbeidsbetingelser gjennom flere arbeidsstipend, prosjektmidler og mer støtte til produksjonslokaler. Det er også viktig at kommunale stipend- og støtteordninger justeres årlig etter lønns- og prisvekst. Øvingslokaler er en forutsetning for at Bergen fortsatt skal kunne fostre et mangfold av artister. Vi vil arbeide for å sikre rimelige øvingslokaler for lokale musikere.

Miljø og kultur

Vi vil arbeide for å få mest mulig miljøvennlige kulturarrangement. Plastfri festival og festival med økologisk mat er allerede en realitet andre steder. Vi vil stille miljøkrav til arrangører for å få festivalstøtte.

Kulturskole for alle

Mange av morgendagens kunstnere og kulturarbeidere starter sin utvikling i kulturskolen. Vi vil styrke dette tilbudet og sørge for at kulturskolen er mangfoldig, rimelig og holder høyt faglig nivå. Vi vil at flere skal få plass på kulturskolen, og vil også at den skal være tilgjengelig i folks nærrområder.

Idrett for alle

Vi ønsker å prioritere bredde fremfor elite, og barneidrett skal fremme idrettsglede fremfor prestasjon. Det betyr å prioritere mindre idrettsanlegg i lokalmiljøene fremfor store haller. Vi vil også legge til rette for utlån-

sordninger for idrettsutstyr for å sikre like muligheter uavhengig av økonomi.

Gode treffsteder

Ungdomstiden er en sårbar alder, og det er ikke alle som føler seg hjemme i organiserte tilbud som idrett eller korps. Vi vil bidra til at det opprettes rusfrie, uformelle møtesteder for ungdom, og vi vil gi støtte til rusfrie arrangementer.

E-sport

Ikke alle unge deltar i de tradisjonelle idrettsgrenene. E-sport er en aktivitet som etter hvert har fått mange tilhengere. De Grønne vil etablere et tilbud for ungdom som vil møtes for å drive med e-sport.

BERGENSMÅL 16: EN NY POLITISK KULTUR

Mange opplever at det er for vanskelig å engasjere seg i politiske prosesser. Vi vil styrke lokaldemokratiet, flytte avgjørelser nærmere innbyggerne og gjøre det enklere å engasjere seg i politikk.

Mer lokaldemokrati

Det er beboerne selv som best vet hvordan lokalmiljøet fungerer. Vi vil derfor opprette direkte folkevalgte bydelsstyrer med egne bydelsbudsjetter og innflytelse over saker som gjelder kultur, fritid og bomiljø. De Grønne vil arbeide for at bydelsstyreutvalgene velges mest mulig representativt. Valgloven for Stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunevalg gir ikke god nok representativ fordeling.

Ny styringsform

Byparlamentarismen er en dyr og dårlig ordning. Bergen er den eneste byen utenom byfylket Oslo som har denne ordningen. Alternativet, formannskapsmodellen er en rimeligere modell, for eksempel brukes det rundt dobbelt så mye på politikerstillinger i Bergen som i Trondheim. Aller viktigst er at formannskapsmodellen vil føre til at flere av de viktige og langsiktige avgjørelsene i spørsmål knyttet til byutvikling blir konsensusbaserte og ikke blir gjenstand for stadige omkamper hver gang det er valg.

Mer makt til innbyggerne

Det må bli lettere å få saker opp til politisk behandling. Vi vil opprette en veiledningstjeneste for innbyggerinitiativ og innføre at bystyret må votere over konkrete vedtaksforslag fremsatt i innbyggerinitiativ i saker som er relevante for kommunen.

Vi tror på ungdommen og vil derfor arbeide for å senke stemmerettsalderen til 16 år ved lokalvalg.

Kortere avstand mellom politikere og folk

Det må bli enklere å følge med på politiske prosesser. Derfor vil vi innføre lobbyregister for møter med politikerne og direkte sende politiske møter på web-tv og arkivere dem på kommunens nettsider, både i bydelsutvalg og i bystyret. Vi vil sikre at Bergen sine lokalaviser har en sterk og uavhengig rolle.

Politikere må ha et forhold til de arbeidsoppgavene som utføres i kommunen. Derfor skal heltidspolitikere jobbe én uke i praksis hvert år ved en relevant arbeidsplass. Vi vil også gjennomgå lønnsnivåene til politikere med mål om å redusere lønnskostnadene.

BERGENSMÅL 17: BERGEN - BEST FOR MILJØET

Bergen kommune er en stor, offentlig aktør. Innkjøp, forbruk og ulike kommunale ordninger har derfor stor påvirkningskraft. Bergen skal ikke bare være best for bergenserne, men også best for miljøet.

Grønne og etiske innkjøp

Bergen har stor forbrukermakt, og vi vil styrke retningslinjene for etikk og bærekraft i kommunale innkjøp. Ved å stille krav til miljø, dyrevelferd og sosial bærekraft i alle innkjøp og ved utleie av kommunal grunn, kan kommunen gå foran i utvikling av nye, grønne løsninger. Det skal ikke være mulig å vinne anbud med løsninger som ikke er sosialt eller økologisk bærekraftige. Vi vil arbeide for at kommunens tjenesteleverandører ikke skal ha noen tilknytning til selskaper som er basert i skatteparadis.

Eliminere finansiell klimarisiko

Kommunen skal trekke finansielle investeringer, plasseringer og forsikringer ut av kull-, olje- og gassvirksomhet og velge plasseringer med god klimaprofil, så langt råd er.

Kommunen må gå foran

Kommunale flyreiser skal reduseres med 50 prosent innen 2025, og kommunens bilpark skal gjøres utslippsfri. Kommunale arbeidsplasser skal være sykkelvennlige med parkering, lademuligheter og garderobes. Elsykler skal være disponible til bruk i tjenesten.

Ressurs - ikke boss

Alt for mye av det som havner i bosset er egentlig ressurser. Vi vil arbeide for at Bergen skal få en ordning med innsamling av matavfall og støtte arbeidet med å finne gode tiltak for å bedre utnyttelsen av slikt avfall. Vi vil også øke tilskuddet til de husstandene som komposterer sitt eget matavfall.

Forsøpling skal straffes

Ulovlig dumping av avfall i villfyllinger er et betydelig problem i kommunen, og vi vil sikre å håndheve det eksisterende forbudet mot forsøpling for å få slutt på dette. Vi vil også se på muligheten for å utvide forbudet og gi mulighet for bøtelegging også for forsøpling i mindre skala.

Belønne de som tar hensyn til miljøet

Klimaavgifter til fordeling (KAF) er en måte å belønne de som tar miljøvennlige valg i hverdagen. Det legges miljøavgift på forurensende varer eller tjenester, for eksempel bensin og diesel. Disse pengene betales så ut flatt til alle innbyggere. Det vil si at de som lever miljøvennlig vil tjene på det, mens de som bidrar mest til miljøødeleggende adferd, vil tape på det. De Grønne i Bergen vil jobbe for å få på plass prøveprosjekter med KAF.

Bedre samarbeid med naboene våre

Bergen har mye felles med de andre kommunene rundt oss. De Grønne vil at Bergen skal være en pådriver for bedre samarbeid med omegnskommunene om felles utfordringer når det gjelder infrastruktur, kollektivtilbud og næringspolitikk. Vi vil kjempe mot gigantplanene om ferjefri E39 og heller sikre rasutsatte veier og utbedre veier som er for smale. Vi vil ha et felles selskap mellom fylkeskommunen og Bergen for styring av kollektivtrafikken. Det som skjer i havet og fjordene våre får konsekvenser for oss alle. Vi vil derfor arbeide for lukkede oppdrettsanlegg og for heving av ubåten utenfor Fedje.

Bergen i verden

Klima- og miljøutfordringer stopper ikke ved kommune- eller landegrensene. Vi vil at Bergen skal være pådriver for samarbeid med kommuner og byer andre steder i landet og resten av verden for å dele erfaringer og løsninger på felles utfordringer. Vi vil at Bergen skal være aktive deltakere i miljøpartnerskap med byer i andre land.